

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเริ่มมีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลา 44 ปี รวม 9 ฉบับ โดยในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) จนถึงฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) มีลักษณะของการกำหนดนโยบายการบริหารจากบนลงสู่ล่าง ให้ความสำคัญกับการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยรัฐได้ลงทุนพัฒนาบริการโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการลงทุนจนก่อให้เกิดการผลิตสินค้าและบริการไว้ขายภายในประเทศและส่งออกในปริมาณมาก โดยอาศัยความได้เปรียบของแรงงานราคาถูกและใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์เป็นปัจจุบันสำคัญในการผลิต

ผลของการพัฒนาที่เกิดขึ้น ทำให้เศรษฐกิจของประเทศสามารถขยายตัวอยู่ในระดับสูงมาอย่างต่อเนื่อง มีโครงสร้างพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเจริญขึ้น เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ รายได้ของประชาชนสูงขึ้น แต่ทรัพยากรธรรมชาติที่เคยอุดมสมบูรณ์กลับถูกใช้ไปอย่างไม่มีการวางแผน ทำให้เกิดการสูญเสียและขาดสมดุลทางธรรมชาติ ส่งผลให้เกิดปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติของคนในสังคม

ขณะเดียวกันสภาพสังคมก็มีความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ ในลักษณะ “รวยกระจุก จนกระจาย” ไม่สามารถบรรเทาปัญหาความยากจนได้ กลายเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของประเทศที่ยากจะแก้ไขและส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทยเป็นอย่างมาก (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544)

การพัฒนาที่ประสบความสำเร็จเฉพาะในเชิงปริมาณแต่ขาดความสมดุลด้านคุณภาพนั้น จุดอ่อนของการพัฒนาที่สำคัญ คือ ระบบบริหารทางเศรษฐกิจ การเมือง และราชการที่เป็นการรวมศูนย์อำนาจและขาดประสิทธิภาพ ระบบกฎหมายล้าสมัย นำไปสู่ปัญหาเรื้อรังของประเทศ คือ การทุจริตประพฤติมิชอบเกิดขึ้นทั้งในภาคราชการและภาคธุรกิจ

ขณะเดียวกันคุณภาพการศึกษาของคนไทยยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ไม่สามารถปรับตัวรู้เท่าทันวิทยาการสมัยใหม่ ทั้งฐานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของไทยอ่อนแอ ไม่เอื้อต่อการพัฒนานวัตกรรม รวมทั้งความสามารถในการบริหารจัดการธุรกิจยังด้อยประสิทธิภาพ จึงส่งผลให้ขีดความสามารถในการแข่งขันของไทยลดลงอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ ความยากจน และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกลับรุนแรงขึ้น นอกจากนี้ความอ่อนแอของสังคมไทยที่ตกอยู่ในกระแสวัตถุนิยมได้ก่อให้เกิดปัญหาทางศีลธรรมและปัญหาสังคมมากขึ้นด้วย อีกทั้งระบบโครงสร้างของภาคราชการที่เน้นการสั่งการจากส่วนกลางสู่ชุมชนโดยระบบคิดแบบเบ็ดเสร็จ ไม่คำนึงถึงศักยภาพของพื้นที่ ทำให้ขาดการมีส่วนร่วมจากทุกภาคทุกส่วน การพัฒนาจึงไม่ยั่งยืน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) จึงได้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดการพัฒนาประเทศไทย ด้วยการปรับโครงสร้างการพัฒนาชุมชนและการเมืองให้เข้าสู่สมดุลและยั่งยืน โดยอาศัยหลักการสำคัญ คือ ยึดพื้นที่เป็นตัวตั้ง และเอา "คน" เป็นศูนย์กลางในการพัฒนา มุ่งสู่เศรษฐกิจแบบพอเพียงและพึ่งพาตนเอง ภายใต้อุดมการณ์ "กระบวนการมีส่วนร่วม" ของประชาชนทุกภาคทุกส่วน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546)

จะเห็นได้ว่า กระบวนการพัฒนาประเทศไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 นี้ ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับยุคสมัย แต่ในขณะเดียวกันชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาประเทศไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับ 1-7 นั้นก็ได้มีการเรียนรู้และปรับตัว เพื่อให้สามารถอยู่รอดได้ หลายชุมชนสามารถนำพาชุมชนของตนฝ่าวิกฤตต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีศักดิ์ศรี ดังเช่น ชุมชนบ้านน้ำเกีฮวน กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

องค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกีฮวน จังหวัดน่าน (2548) ได้ระบุถึงสภาพสังคมของชุมชนน้ำเกีฮวนไว้ว่า ตั้งแต่สมัยโบราณชุมชนบ้านน้ำเกีฮวน จังหวัดน่าน มีลักษณะพื้นที่โดยรอบเป็นป่าเขา ไม่มีถนน การเดินทางเข้าสู่ตัวเมืองจังหวัดน่าน มีแต่ทางเดินเท้าซึ่งต้องใช้เวลาเดินทางประมาณ 2 ชั่วโมง การคมนาคมจึงไม่สะดวก คนในชุมชนน้ำเกีฮวนจึงไม่ค่อยเดินทางออกจากหมู่บ้าน จึงพบว่าคนในชุมชนมีการแต่งงานกันเองในกลุ่มเครือญาติหรือคนในหมู่บ้านกันเอง ทำให้ชาวบ้านน้ำเกีฮวนมีความสัมพันธ์ในลักษณะการเป็นเครือญาติกันสูง และไม่ค่อยมีคนนอกพื้นที่อพยพเข้ามาอยู่มากนัก แต่เมื่อมีการพัฒนาประเทศ ชุมชนแห่งนี้ก็ประสบกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากผลกระทบการพัฒนาประเทศ ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าของชุมชน
2. ปัญหาเรื่องหนี้สินและติดการพนัน
3. ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด
4. ปัญหาศีลธรรมและสังคมเสื่อมถอย

โดยรายละเอียดของแต่ละปัญหาข้างต้น มีความสัมพันธ์กันในลักษณะลูกโซ่ ดังนี้

เนื่องด้วยลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของชุมชนบ้านน้ำเกียนเป็นที่ราบสูง มีพื้นที่ป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งต้นน้ำของลำน้ำเกียนที่ไหลผ่านหล่อเลี้ยงพื้นที่โดยรอบ จึงทำให้มีชาวบ้านอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในตำบลน้ำเกียนเพื่อทำการเกษตร ทำไร่ ทำสวน และทำเครื่องเรือนไม้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2400 เป็นต้นมา โดยใช้พื้นที่ป่าของชุมชนเป็นทรัพยากรสำคัญในการดำรงชีพ

ข้อมูลจากหนังสือ "น้ำเกียน ชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน" (2547) ระบุว่า นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2525 ที่รัฐบาลไทยได้ให้สัมปทานป่าไม้แก่ประชาชนเพื่อนำทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนไปใช้นั้น ชาวบ้านตำบลน้ำเกียนได้ยึดอาชีพเป็นแรงงานเลื่อยไม้ ตัดไม้ในป่าชุมชนน้ำเกียนที่มีความอุดมสมบูรณ์ขายให้กับนายทุน ชาวบ้านบางคนเป็นนายทุนเองโดยมีช้างชักลากไม้ในป่า ภายหลังจากที่รัฐบาลประกาศปิดป่า ชาวบ้านน้ำเกียนส่วนใหญ่ยังคง บุกรุก เข้าไปในป่าชุมชนน้ำเกียนเพื่อลักลอบตัดไม้ขายให้นายทุน รวมถึงเข้าไปหาของป่า ล่าสัตว์ป่า และบางส่วนเข้าไปบุกรุกพื้นที่ป่าเป็นพื้นที่ทำกิน จนทำให้ป่าชุมชนน้ำเกียนมอด ลำน้ำเกียนแห้งขอด ชาวบ้านเดือดร้อนไม่มีน้ำกิน น้ำใช้ ในฤดูทอานาไม่มีน้ำ ชาวในนาก็ตายซากจนเกิดเป็นวิกฤตภัยแล้ง ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำการเกษตรไม่ได้ผล

ผลกระทบประการที่สองที่ตามมาเมื่อชาวบ้านส่วนใหญ่ทำการเกษตรไม่ได้ผล ก็คือ ชาวบ้านน้ำเกียนเริ่มกู้หนี้ยืมสินจากสถาบันการเงินและแหล่งเงินกู้นอกระบบ โดยพบว่า เมื่อธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ได้เข้ามาปล่อยสินเชื่อเงินกู้ให้แก่เกษตรกรบ้านน้ำเกียน ตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ.2530 เป็นต้นมา เกษตรกรที่ประสบปัญหาทำการเกษตรไม่ได้ผล มี ปัญหาด้านหนี้สิน ได้หันไปกู้ยืมเงินจาก ธกส. เพื่อใช้ในการซื้อเมล็ดพันธุ์เกษตรกร และจับจ่ายใช้สอยในชีวิตประจำวัน แต่เพราะสภาพลำน้ำเกียนที่แห้งขอดจากการตัดไม้ทำลายป่า ทำให้ทำการเกษตรไม่ได้ผล เกษตรกรจึงไม่สามารถหาเงินมาชำระได้ บางส่วนที่ไม่ได้กู้เงินจาก ธกส. ก็จะหันไปกู้เงินจากแหล่งเงินกู้นอกระบบที่อยู่ในตัวเมืองจังหวัดน่าน ซึ่งล้วนแต่ทำให้เกิดหนี้สินล้นพ้น

ตัว หลายคนจึงแก้ปัญหาด้วยการขายที่ดินทำกินของตนให้กับนายทุนในราคาถูก บางคนจ้างองที่
ทำกิน หรือกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินทุนเพิ่ม เช่น ผู้ที่มีอิทธิพลในท้องถิ่น เกิดดอกเบี้ยเงินกู้ที่ทำให้
หนี้สินพอกพูน

ผลกระทบประการต่อมาพบว่า ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา ปัญหาด้านการพนัน ได้
แพร่ระบาดอย่างมากในตำบลน้ำเกี๋ยน มีการเล่นการพนันเกือบทุกประเภท เช่น ไพ่ ไฮโล บันแปะ
ชนไก่ ชนวัว ชนกว้าง ซึ่งก่อนหน้านั้นการพนันเหล่านี้พบบางประปรายในพื้นที่ตำบลน้ำเกี๋ยน เป็น
การแอบลักลอบเล่นตามบ้าน หรือเล่นในงานศพ โดยกลุ่มผู้เล่นมีตั้งแต่ข้าราชการ พ่อบ้าน แม่บ้าน
หรือแม้กระทั่งเยาวชน เนื่องด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านสามารถทำมาเวลาภายหลัง
จากที่เลิกงาน และชาวบ้านบางส่วนคาดหวังว่าเงินพนันล่อใจจะทำให้ตนสามารถนำไปชำระหนี้ที่
มีอยู่ได้ อีกทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐมิได้เข้ามาตรวจตราในพื้นที่ชุมชนบ่อยนัก เนื่องจากความห่างไกล
ของพื้นที่ ทำให้การพนันในตำบลน้ำเกี๋ยนแพร่กระจายมากยิ่งขึ้น โดยพบเห็นการเล่นพนันอย่าง
มากเมื่อมีงานศพในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะเล่นไพ่ ไฮโล โดยอ้างว่าเป็นเพื่อนเจ้าภาพ ทำให้หนี้สินที่
ชาวบ้านมีอยู่ยิ่งพอกพูน

ชาวบ้านน้ำเกี๋ยนจึงหาหนทางปลดหนี้ด้วยการเพิ่มผลผลิตในการเกษตรให้มากขึ้น โดย
การทำงานหามรุ่งหามค่ำ ยาเสพติด โดยเฉพาะยาบ้าจึงถูกนำมาใช้ในกลุ่มเกษตรกร และกลุ่ม
แรงงานตัดไม้ กลายเป็นค่านิยมที่ชาวบ้านเห็นว่าไม่ใช่เรื่องเสียหายอะไร แต่กลับช่วยให้ทำงาน
ได้มากขึ้น จนชาวบ้านเริ่มติด ทุกวันก่อนจะออกไปทำไร่ทำนา ก็จะมีการแบ่งยาบ้าให้กินคนละ
ครึ่งเม็ด คนละเม็ด อย่างต่อเนื่องตลอดมา

ผลกระทบประการสุดท้ายที่เกิดขึ้นคือ สภาพสังคม ในขณะนั้นเสื่อมถอย มีการก่อ
อาชญากรรม การลักขโมย ชาวบ้านน้ำเกี๋ยนมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ แก้ปัญหาเฉพาะปัญหาของ
ตน ไม่คิดที่จะแก้ปัญหาของส่วนรวมกัน การให้ความร่วมมือกับทางราชการหรือส่วนรวมก็น้อย
เช่นเมื่อมีการประชุมหมู่บ้าน กลุ่มพ่อบ้านจะไม่ค่อยเห็นความสำคัญนัก จะมีก็แต่กลุ่มแม่บ้านเป็น
ส่วนใหญ่ที่มาร่วมประชุม

สำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ (2546) ได้สรุปปัญหาที่เกิดขึ้นต่อชุมชนน้ำเกี๋ยนว่ามี
ผลมาจากการพัฒนาประเทศที่ให้ความสำคัญกับการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยมีได้
มุ่งเน้นการพัฒนาคนควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศ โดยพบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนแห่งนี้
เป็นปัญหาที่กระทบกันเป็นลูกโซ่ ทุกปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการตัดไม้

ทำลายป่า ความแห้งแล้ง หนี้สิน ติดการพนัน ติดยาเสพติด อาชญากรรม ศิลธรรมเสื่อมถอย ชาวบ้านอพยพไปขายแรงงานต่างจังหวัด เด็กๆ ขาดการดูแลเอาใจใส่จากพ่อแม่ และปัญหาด้านสุขภาพ ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กัน ทำให้ชุมชนบ้านน้ำเกียนเดือดร้อน จนเกิดเป็นวิกฤติของชุมชนที่รุนแรงขึ้น

การเคลื่อนไหวและการพัฒนาเพื่อต่อสู้กับปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชน

การเคลื่อนไหวและการพัฒนาเพื่อต่อสู้กับปัญหานานาประการที่เกิดขึ้นในชุมชนน้ำเกียนนั้น พบว่า ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2533 เป็นช่วงที่ชุมชนประสบปัญหา ลักษณะการแก้ไขปัญหาในชุมชนเป็นแบบ ต่างคนต่างทำ นั่นคือ หน่วยงานหรือองค์กรที่มีความเกี่ยวข้องกับตำบลน้ำเกียนจะหาทางแก้ไขตามบทบาทที่ได้รับผิดชอบและงบประมาณที่ได้รับจัดสรร เช่น หน่วยงานภาครัฐอย่าง ตำรวจ ก็จะไปปราบปรามผู้กระทำความผิด เมื่อมีคนร้องเรียน เช่น ในกรณีที่มีการลักขโมยวัว ควาย ของชาวบ้านเกิดขึ้น ชาวบ้านที่เดือดร้อนจะเดินทางเข้าไปยังตัวเมืองเพื่อแจ้งความแก่ตำรวจ ทางตำรวจจะส่งเจ้าหน้าที่มาคอยสอดส่อง ดูแลภายในตำบล ทำให้ขโมยเกิดความหวาดกลัว งดการลักขโมยในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แต่เนื่องจากตำบลน้ำเกียนอยู่ห่างไกลจากตัวเมือง การคมนาคมลำบาก ทำให้ตำรวจไม่ได้สอดส่องดูแลอย่างทั่วถึงและเป็นประจำ ดังนั้นการลักขโมยจึงกลับมาอีก เป็นอย่างนี้เรื่อยไป ชาวบ้านจึงหาทางแก้ไขปัญหาเอาเอง โดยเจ้าทุกข์ที่ถูกลักขโมยจะไม่ไปแจ้งความ แต่จะหาโอกาสที่จะแก้แค้นหิ้วขโมยแทน เช่น หากรู้ว่าเป็นใครก็จะยกพวกไปเอาเรื่องเอาความ ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาท บาดหมางกันยิ่งขึ้น

จนกระทั่งในช่วงปี พ.ศ. 2533-2534 เป็นช่วงที่ชุมชนประสบภาวะวิกฤติปัญหา 4 ประการ ดังที่ได้กล่าวข้างต้น ได้มีแกนนำบางคนที่มีมองเห็นถึงสภาพปัญหาและคิดหาทางแก้ไข เช่น ผู้อำนวยการประจำโรงเรียนบ้านน้ำเกียนและเจ้าอาวาสวัดโป่งคำในขณะนั้น โดยมีลักษณะการแก้ไขปัญหาโดยลำพัง นั่นคือ

ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านน้ำเกียนใช้วิธีทางแก้ไขปัญหาเด็กนักเรียนที่ติดยาเสพติดด้วยการเรียกเด็กที่เสพยาไปพบ ดุด่า ว่ากล่าวตักเตือน ทำโทษและเรียกให้ผู้ปกครองมาพบ แต่ก็พบเจอปัญหาว่าผู้ปกครองก็เสพยาเหมือนกัน บางรายเป็นผู้ค้ายาเสพติดด้วย กลายเป็นปัญหาครอบครัวที่ต้องแก้ไข และด้วยสภาพสังคมน้ำเกียนขณะนั้น มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ ทั้ง 5 หมู่บ้านต่างแยกกันปกครอง ไม่เคยมีการประชุมตำบลพูดคุยปัญหาทั้งนั้น ผู้อำนวยการฯ จึงได้

คิดดำเนินการแก้ไขด้วยตนเอง โดยรูปแบบการสื่อสารที่ใช้ในระยะเริ่มแรกนี้เป็นการสื่อสารทางเดียวทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และการสื่อสารตามแนวตั้งแบบบนลงล่าง

สำหรับการสื่อสารแบบทางเดียวที่เป็นแบบทางการ ที่ผู้อำนวยการฯ ใช้เป็นในลักษณะการประกาศผ่านทางเสียงตามสายภายในโรงเรียนในช่วงเช้าที่นักเรียนเข้าแถวเคารพธงชาติ โดยจะประกาศให้นักเรียนทราบถึงพิษภัยของยาเสพติด แต่ก็ยังเป็นในลักษณะให้ข้อมูลทางเดียว เด็กนักเรียนมีหน้าที่รับฟัง แต่ไม่ได้เปิดโอกาสให้เด็กนักเรียนได้ซักถามหรือแสดงความคิดเห็น จึงไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้อำนวยการฯ และเด็กนักเรียนขึ้น ทำให้การสื่อสารไม่สัมฤทธิ์ผล

สำหรับการสื่อสารแบบทางเดียวที่ไม่เป็นทางการ ที่ผู้อำนวยการฯ ใช้ในการแก้ไขปัญหา ยาเสพติดในโรงเรียนนั้น เป็นลักษณะการเรียกตัวนักเรียนที่เสพยาไปพบ ชี้แจงให้เห็นถึงโทษของยาเสพติด พร้อมทั้งว่ากล่าว ตักเตือนเยาวชนที่ติดยาให้เลิกพฤติกรรมนั้นเสีย รวมถึงการทำโทษให้เกิดความสำนึก แต่กลับพบว่าไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองและเด็ก เพราะในขณะนั้นชาวบ้านยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ถึงพิษภัยของยาเสพติดอย่างชัดเจนและยังไม่เข้าใจถึงผลกระทบประการอื่นที่จะตามมา เช่น ปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหาการลักขโมย ผู้เสพยาจึงไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร

เมื่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้นไม่สัมฤทธิ์ผล ผู้อำนวยการฯ จึงได้หาหนทางด้วยการแจ้งเบาะแสให้นักเรียนที่เสพยาเสพติดและครอบครัวผู้เสพยาเสพติดแก่ตำรวจ ให้เข้ามาปราบปรามจับกุมผู้เสพยาเสพติด ซึ่งยิ่งทำให้เกิดเป็นชนวนความไม่พอใจของผู้ที่เสพและค้ายา ทำให้ผู้อำนวยการฯ ถูกกดดันให้ออกจากพื้นที่ด้วยการข่มขู่จากกลุ่มผู้มีอิทธิพล จนในที่สุดผู้อำนวยการฯ ก็ต้องย้ายออกไปจากตำบลน้ำเกี๋ยน

ในกรณีของเจ้าอาวาสวัดโป่งคำก็เช่นเดียวกัน ท่านได้แก้ปัญหายาเสพติดที่เกิดขึ้นกับสามเณร และชาวบ้านน้ำเกี๋ยนโดยลำพังด้วยการใช้การสื่อสารแบบทางเดียว นั่นคือ การเทศนาสั่งสอนผ่านทางหอกระจายข่าวภายในวัดให้ประชาชน ลด ละ เลิก พฤติกรรมการเสพและค้ายาเสพติดนั้นเสีย โดยท่านได้กล่าวในลักษณะที่ว่า “คนเสพยาเสพติด คนค้ายาเสพติด เป็นคนบาป คนชั่ว” ซึ่งเป็นการกระทำที่ขัดผลประโยชน์ของผู้มีอิทธิพล ทำให้ผู้เสพยาและผู้ค้ายาเกิดความไม่พอใจและต่อต้านด้วยการนำก้อนหินไปปาใส่โพงกระจายข่าวในวัดหลังจากที่เจ้าอาวาสวัดโป่งคำได้เทศนาเสร็จ อีกทั้งการส่งจดหมายข่มขู่ สร้างความกดดัน ทำให้เจ้าอาวาสวัดโป่งคำต้องออกจากชุมชนไป

จากการแก้ไขปัญหามาแบบต่างคนต่างทำของเจ้าอาวาสวัดโป่งคำ และผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านน้ำเกียน แม้จะช่วยแก้ไขปัญหาด้านยาเสพติดได้ส่วนหนึ่ง แต่ก็เพียงส่วนน้อย เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่ยอมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เคยกระทำ อีกทั้งผู้เสียผลประโยชน์ เช่น ผู้เสพ-ค้ายาเสพติดเกิดการต่อต้าน ทำให้สถานการณ์ปัญหาด้านยาเสพติดของชุมชนน้ำเกียนตกอยู่ในภาวะวิกฤต

ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 คุณสฤษฏี สุฤทธิ์ ได้เข้ามาทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่สถานีอนามัย ตำบลน้ำเกียน โดยคุณสฤษฏีไม่ได้เป็นคนตำบลน้ำเกียนมาแต่กำเนิด แต่เป็นคนของหน่วยงานภาครัฐ ที่มีประสบการณ์ในการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับมวลชนมาก่อน และรับรู้ถึงวิกฤติปัญหาของชุมชน คุณสฤษฏี ได้เป็นผู้จุดประกายการแก้ไขปัญหาด้วยการรวบรวมอาสาสมัครที่มาจาก 4 ฝ่าย นั่นคือ บ้าน วัด โรงเรียน และสถานีอนามัย มารวมตัวกัน สร้างการมีส่วนร่วมระหว่างกัน โดยใช้การสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อเป็นพลังในการแก้ไขปัญหของชุมชน (ต่อมาเรียกว่า “กระบวนการ บวรส.”) โดยมีแกนนำสำคัญที่เข้ามามีส่วนร่วม คือ ผู้ใหญ่บ้านคำมูล ตีพรหมกุล (ปัจจุบันดำรงตำแหน่งกำนันตำบลน้ำเกียน - ผู้วิจัย) ซึ่งเป็นคนตำบลน้ำเกียนโดยกำเนิด ได้รับความไว้วางใจและความศรัทธาจากชาวบ้านน้ำเกียนให้ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านประจำหมู่บ้านที่ 1 ตำบลน้ำเกียน หลายสมัยติดต่อกัน เนื่องด้วยผู้ใหญ่บ้านคำมูล เป็นแกนนำผู้หนึ่งที่มืบทบาททางด้านการเข้าร่วมกิจกรรมด้านพัฒนาชุมชน เช่น เป็นอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนประจำตำบลน้ำเกียน และอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) จึงทำให้ได้รับความไว้วางใจและความศรัทธาจากชาวบ้านเสมอ และเป็นแกนนำที่มีความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาของชุมชนแห่งนี้ (พยอม วุฒิสวัสดิ์, 2547)

ในช่วงปี พ.ศ. 2534 เป็นช่วงที่ปัญหาต่างๆ ในชุมชนทวีความรุนแรงมากขึ้น ชาวบ้านน้ำเกียนในแต่ละหมู่บ้านเริ่มมีการสื่อสารแบบสองทางที่ไม่เป็นทางการ นั่นคือ การพูดคุยกันในวงแคบๆ โดยเฉพาะของกลุ่มผู้นำ เช่น กำนันของหมู่บ้านน้ำเกียนทั้ง 5 หมู่บ้านและผู้นำทางฝ่ายต่างๆ เช่น พระใบฎีกากู้เกียรติ เจ้าอาวาสวัดโป่งคำ (คนใหม่) และคุณประกิจ อะทะวัน ผู้อำนวยการประจำโรงเรียนบ้านน้ำเกียน (คนใหม่) แล้วเริ่มแผ่ขยายตัวออกไป

จากนั้นกลุ่มแกนนำจึงได้นำเอาประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเข้าไปร่วมพูดคุยกันในที่ประชุมของแต่ละหมู่บ้าน โดยมีชาวบ้านเข้าร่วมในการประชุมครั้งแรก จำนวน 100 คนต่อ 1 หมู่บ้าน ประกอบด้วย แกนนำประมาณ 10 คน และอีก 90 คนที่เหลือเป็นชาวบ้านในแต่ละหมู่บ้าน คิดเป็นอัตราส่วนร้อยละ 20 (หนึ่งหมู่บ้านมีประมาณ 500 คน)

ในการประชุม แกนนำได้เริ่มพูดคุยกับกลุ่มชาวบ้าน เริ่มจากเรื่องปัญหาภัยแล้งจากการตัดไม้ทำลายป่า โดยได้นำเอาความรู้ ข้อเท็จจริงเรื่องการตัดไม้ทำลายป่า ผลกระทบถึงสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ที่เกิดขึ้นกับชุมชน ประเทศ มานำเสนอเป็นรูปภาพ ข้อมูลทางสถิติ ทำให้ชาวบ้านมองเห็นสภาพความเป็นจริงของปัญหา จนเกิดเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า ป่าขุนเทียนเป็นเสมือนเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงชีวิตของประชาชนบ้านน้ำเกียน หากไม่มีป่าไม้ ก็จะไม่มีขุนน้ำเกียน ชาวบ้านทุกคนจะต้องได้รับผลกระทบเป็นลูกโซ่ต่อเนื่องกันไปถึงเรื่องของปัญหาการติดหนี้การพนัน ปัญหายาเสพติด และปัญหาด้านศีลธรรมเสื่อมถอย ผลจากการประชุมนี้ ทำให้ชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุมมีความคิดเห็นที่ตรงกันว่า ควรจะทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่เช่นนั้นชุมชนจะอยู่ไม่ได้ และเพื่อให้เหลือสิ่งที่ดีไว้ให้กับลูกหลาน จึงเริ่มต้นด้วยการร่วมกันทำกิจกรรมอนุรักษ์ป่าขุนน้ำเกียนขึ้นเป็นอันดับแรก

ภายหลังจากที่กลุ่มแกนนำและชาวบ้านได้ทำกิจกรรมประชุมปรึกษาหาแนวทางแก้ไขปัญหาชุมชนร่วมกันแล้วนั้น บ้านน้ำเกียนจึงได้เริ่มตั้งกฎ กติกา ของชุมชนขึ้นมาเป็นครั้งแรก ในช่วงปี พ.ศ. 2534 โดยได้ตั้งมาตรการของชุมชนในการดูแลรักษาป่าขึ้น และตั้งกฎ กติกาของหมู่บ้านและตำบลขึ้น เพื่อให้ปกครองดูแลกันเอง นับเป็นแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมแผนแรกของชุมชนตำบลน้ำเกียนที่สร้างขึ้นแบบง่าย ๆ ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน แต่สามารถใช้เป็นแนวทางการแก้ไขปัญหารของชุมชนในขณะนั้นได้ (เว็บไซต์ www.namkian.com, 2548)

พยอม วุฒิสวัสดิ์ (2547) ได้ทำการศึกษาวิจัยในเรื่อง “การดำเนินงานจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านน้ำเกียน” โดยได้แบ่งแยก พัฒนาการของการก่อเกิดชุมชนเข้มแข็งบ้านน้ำเกียน กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เป็น 3 ระยะ สรุปได้ดังนี้

ระยะการก่อตัว (พ.ศ. 2531-2536) เป็นระยะที่กลุ่มแกนนำได้เริ่มรวมตัวกัน ประกอบไปด้วย กลุ่มผู้นำชุมชน อันได้แก่ พระสงฆ์ ครู อาจารย์โรงเรียนน้ำเกียน และเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยตำบลน้ำเกียน เพื่อปลุกกระแสให้คนในชุมชนตระหนักถึงปัญหายาเสพติด การตัดไม้ทำลายป่า และการพนัน โดยได้เริ่มใช้รูปแบบการสื่อสารที่ผสมผสานกันหลากหลายรูปแบบ เช่น การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (Informal Communication) , การสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) และการสื่อสารตามแนวนอน หรือแนวราบ (Horizontal Communication) ที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถมีปฏิริยาโต้ตอบกันอยู่ตลอดเวลา เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นจากความสนิทสนมคุ้นเคยและจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในทางส่วนตัว เช่น ความเป็นเครือญาติ

เพื่อนฝูง การสื่อสารรูปแบบนี้จะช่วยเสริมสร้างความรับผิดชอบร่วมกันของหมู่คณะ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด และช่วยส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคม

แต่เดิมรูปแบบการสื่อสารภายในชุมชนน้ำเกี๋ยนจะเป็นการพูดคุย สนทนากลุ่มแบบไม่เป็นทางการ เพื่อถามสารทุกข์สุกดิบ แลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกันด้วยเรื่องชีวิตประจำวัน ครอบครัว และเรื่องทั่วไป แต่เมื่อชุมชนได้เริ่มกระบวนการบวรส.ขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม รูปแบบการสื่อสารภายในชุมชนน้ำเกี๋ยนก็ปรับเปลี่ยนตามไปด้วย โดยมีเป้าประสงค์ของการสื่อสารที่ต้องการแก้ไขปัญหาสังคม โดยเน้นไปที่ การจัดเวทีประชุม เวทีเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน โดยในช่วงแรกจะเป็นการประชุมกลุ่มย่อยแบบไม่เป็นทางการ ที่กลุ่มแกนนำจะเข้าไปพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นปัญหาพร้อมกับชาวบ้านในกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น เช่น งานศพ งานบวชนาค งานขึ้นบ้านใหม่ และอาศัยความสัมพันธ์แบบเครือญาติช่วยให้การสื่อสารก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด โดยมีผลทำให้คนในชุมชนเริ่มต้นตัวและเริ่มตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น

ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2537-2541) รูปแบบการสื่อสารในระยะต่อมานั้น เมื่อคนในชุมชนจำนวนหนึ่งจากหมู่บ้านน้ำเกี๋ยนทั้ง 5 ตำบลเริ่มต้นตัวและตระหนักถึงปัญหาเสพติด การตัดไม้ทำลายป่า และการพนันที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน จึงทำให้เกิดกระแสความร่วมมือเพื่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ส่งผลให้เริ่มมีการจัดกิจกรรมทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมระดับหมู่บ้านขึ้น ซึ่งเรียกว่า “แผนร้อยแปด” (“ร้อยแปด” เป็นภาษาเหนือ แปลว่า “มากมาย”) โดยในที่นี้ แผนร้อยแปด หมายถึง แบบแผนหรือโครงการที่เกิดจากการระดมความคิด ความต้องการ หรือแนวทางการแก้ไขที่เกิดขึ้นในชุมชนจากคนในชุมชนนั่นเอง – ผู้วิจัย) โดยมีกลุ่มแกนนำ และชาวบ้านจากทั้ง 5 หมู่บ้านเข้าร่วม เพื่อนำเอากระบวนการคิด การวางแผน และการตัดสินใจร่วมกันของคนในชุมชนมาจัดเป็นแผนงานหรือโครงการ โดยยึดมิติบ้าน วัด โรงเรียน สถานีอนามัย (กระบวนการ บวรส.) และมีองค์การคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกี๋ยน เป็นผู้ขับเคลื่อนให้แผนชุมชนสู่การปฏิบัติปรากฏผลชัดเจนยิ่งขึ้น

ในช่วงระยะเวลานี้ได้มีกิจกรรมการจัดเวทีชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเป็นการจัดเวทีชุมชน 3 ระดับ นั่นคือ

เวทีระดับชาวบ้าน เป็นเวทีที่ประกอบด้วยผู้นำชุมชนและตัวแทนจากทุกครัวเรือน อย่างน้อยครัวเรือนละ 1 คน มาประชุมร่วมกันเป็นประจำทุกเดือน เฉลี่ยเดือนละ 3 ครั้ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ

ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละเดือน และในการประชุมแต่ละครั้งจะมีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 100 คน เวทีนี้เป็นเวทีสร้างความเข้าใจและปลูกจิตสำนึกให้เกิดขึ้น ด้วยการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าประชุม ได้รับฟังปัญหาและร่วมวางแผนในการสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของตำบล รวมถึงการประชุมเพื่อแบ่งงานกันทำตามความเหมาะสม ซึ่งผลจากการจัดทำเวทีประชุมวางแผนนี้ จะต่อยอดไปสู่การจัดทำ แผนชุมชน ที่จะเกิดขึ้นในเวทีระดับต่อไป อันเป็นแผนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้ทำให้ปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาหลักในเรื่อง การตัดไม้ทำลายป่า การพนัน และยาเสพติด ได้รับการแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและจากประสบการณ์ในการร่วมมือของคนในชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้ว่า การแก้ไขปัญหาจะต้องดำเนินการโดยชุมชนเป็นผู้เริ่มคิด เริ่มทำ จึงจะประสบผลสำเร็จ และเกิดความยั่งยืน

เวทีระดับหมู่บ้าน หรือ เวทีจัดทำแผนชุมชน เรียกว่า “แผนร้อยแปด” เป็นเวทีการประชุมระดับหมู่บ้านทั้ง 5 หมู่บ้าน ซึ่งจัดเป็นประจำทุกเดือน หมู่บ้านละ 1 ครั้ง การประชุมใน 1 หมู่บ้านจะประกอบด้วย ผู้นำชุมชนที่มาจากการประชุมในระดับชาวบ้าน และตัวแทนครัวเรือนจากในหมู่บ้านที่จัดการประชุมอย่างน้อยครัวเรือนละ 1 คน (ประมาณ 100-150 คน) มาประชุมรวมตัวกัน นำเสนอความคิด บอกกล่าวถึงเรื่องความจำเป็นหรือความต้องการของคนในชุมชนเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นผ่านทางผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน โดยขยายความคิดจากข้อมูลที่มาจากผลการจัดเวทีในระดับชาวบ้าน

เวทีระดับตำบล หรือเวทีการประชุมใหญ่ประจำปี ละ 1 ครั้งในช่วงเดือนเมษายน ที่ผู้นำชุมชนและชาวบ้านรวมถึงกลุ่มองค์กรพันธมิตรของชุมชนจะมาประชุมร่วมกัน โดยมีเป้าหมายของการจัดทำเวที เพื่อนำเอาข้อมูลของการจัดทำแผนชุมชนในเวทีระดับหมู่บ้านมาสรุปปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละรอบปี พร้อมประเมินความก้าวหน้าของแผนที่ได้จัดทำไว้ โดยเปิดโอกาสให้ทุกครัวเรือนได้เข้ามาเสวนาพูดคุยและมีส่วนร่วมทางความคิด ร่วมกันตัดสินใจ

ซึ่งพบว่ากิจกรรมการจัดเวทีชุมชนทั้ง 3 ระดับนี้ มีความเชื่อมโยงกันทั้งด้านประเด็นข่าวสารและด้านตัวบุคคล นั่นคือ ชาวบ้าน กลุ่มแกนนำ และองค์กรคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกีฮ้น ได้ร่วมกันนำเสนอความคิดและความต้องการของคนในชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนได้อย่างแท้จริง โดยเริ่มจากเวทีระดับหมู่บ้าน แล้วพัฒนาไปสู่การจัดทำเป็นแผนชุมชน ที่เรียกว่า “แผนร้อยแปด” ในเวทีจัดทำแผนชุมชนระดับหมู่บ้าน จากนั้นจึงได้นำเอาแผนที่จัดทำแล้วไปนำเสนอในเวทีระดับตำบล เพื่อให้คนในชุมชนทุกคน และทุกครัวเรือนได้ร่วมแสดงศักยภาพและกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการทำแผนชุมชนร่วมกัน

จากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน โดยการนำเอากระบวนการ
บวรศ. มาใช้ ทำให้เกิดผลสำเร็จในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม และจากประสบการณ์ในการ
ดำเนินงานที่ผ่านมา ทำให้คนในชุมชนเรียนรู้ถึงการแก้ไขปัญหาว่า ต้องดำเนินการโดยชุมชนเอง
เป็นผู้ริเริ่ม คิด ทำ จึงจะประสบผลสำเร็จ และเพื่อให้ผลของการดำเนินงานสามารถดำรงอยู่ได้
อย่างยั่งยืน

ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2542 - ปัจจุบัน) ของพัฒนาการ ชุมชนจึงได้เริ่มการสื่อสารกับองค์กร
อื่นๆ ภายนอกชุมชน รวมถึงแหล่งเงินทุนที่เข้ามาหนุนเสริมให้แผนงานที่เกินกำลังความสามารถ
ของคนภายในชุมชนเป็นจริงได้

ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2541 เป็นช่วงที่ “มูลนิธิฮักเมืองน่าน” ซึ่งเป็นองค์กรเอกชนที่ทำ
หน้าที่เป็นศูนย์รวมเครือข่ายกลุ่ม องค์กรภายในจังหวัดน่าน อันได้แก่ เครือข่ายป่าชุมชน เครือข่าย
ชุมชนเพื่อการป้องกันแก้ไขยาเสพติด เครือข่ายเยาวชน เป็นต้น โดยมูลนิธิฮักเมืองน่านได้เข้ามามี
บทบาท สนับสนุนการจัดทำแผนชุมชน ทำให้เกิดการพูดคุยร่วมกันระหว่างคนในชุมชนกับมูลนิธิ
ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกชุมชน ถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นต่อตำบลน้ำเกีฮ้น ผลจากการเสวนา พูดคุย
ถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นผ่านมุมมองของสังคมภายนอกได้ทำให้ชุมชนน้ำเกีฮ้นสามารถวิเคราะห์
และจัดหมวดหมู่ปัญหาบนสภาพที่เป็นจริง โดยใช้วิกฤตของชุมชนเป็นโอกาสร่วมกันในการแก้ไข
ปัญหาอย่างจริงจัง ด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน จนทำให้เกิดเป็นเวทีชุมชนที่เป็นรูปแบบของ
ชุมชนบ้านน้ำเกีฮ้น นั่นคือ การจัดตั้ง “องค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกีฮ้น”
ขึ้นในปี พ.ศ. 2541 มีคณะกรรมการมาจากทุกกลุ่มในชุมชน โดยประชาชนตำบลน้ำเกีฮ้นได้
คัดเลือกตัวแทน จาก 5 หมู่บ้านๆ ละ 2 คน เข้าเป็นกรรมการ ร่วมกับกรรมการโดยตำแหน่ง ได้แก่
ผู้นำชุมชน สมาชิก อบต. พระสงฆ์ ประธานเยาวชน ผู้สูงอายุ รวม 42 คน หรือที่คนในชุมชน
เรียกว่า “42 ชุนศึก” โดยมีคณะกรรมการที่ปรึกษา ได้แก่ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ทั้งโรงเรียน สถานี
อนามัย เกษตร พัฒนาการ และส่วนราชการ โดยเข้ามามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดพลัง
ในการพัฒนาชุมชน รวมถึงการเป็นตัวแทนเสียงของชาวบ้าน และผู้ประสานงาน บริหารจัดการ
และสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนให้บรรลุผลสำเร็จ

การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ มีความแตกต่างจากการแก้ไขปัญหาขององค์กรภาครัฐระดับ
ท้องถิ่นที่เคยมีมาในอดีต นั่นคือ เป็นการแก้ไขปัญหาด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนใน
ชุมชน มิใช่การรับเอาแนวคิด วิธีปฏิบัติจากรัฐ จึงทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกร่วมต่อปัญหา มี
ความเป็นเจ้าเข้าเจ้าของ ต่างจากการออกคำสั่งของรัฐบาล

จากการดำเนินงาน โดยกระบวนการ บวรศ. หรือการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม ตั้งแต่ปี 2534 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ชุมชนได้เล็งเห็นถึงผลสำเร็จของการรวมตัวกันแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า การพ่นหิน หนี้สิน ปัญหายาเสพติด ปัญหาศีลธรรม และสังคมเสื่อมถอย ประสบการณ์การดำเนินงานที่ผ่านมาทำให้ชุมชนเรียนรู้ว่า การแก้ไขปัญหาต้องคาน้ำเข้าหาปัญหา โดยชุมชนเองเป็นผู้จัดการ นอกจากนี้ ชุมชนต้องเป็นผู้เริ่มคิดเริ่มทำ จึงจะประสบความสำเร็จ ส่งผลให้มีการจัดเวทีชุมชนในหมู่บ้านบ่อยครั้งขึ้น

ข้อสรุปที่ได้จากการจัดทำเวทีชุมชน จะถูกนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน จนสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ที่เคยเกิดขึ้นในชุมชนได้ เช่น ปัญหาด้านยาเสพติด ที่ชุมชนมองว่าเป็นปัญหาหลักที่ต้องเร่งแก้ไข ชุมชนจึงได้จัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างคนในชุมชน จัดเวทีการประชุมในระดับต่างๆ จัดกิจกรรมรณรงค์แก้ไขปัญหายาเสพติด และออกมาตรการทางสังคมเพื่อป้องกันปราบปรามอย่างครบวงจร จนทำให้ปัญหาเรื่องยาเสพติดลดลง ซึ่งปรากฏเป็นรูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจนว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา ตำบลน้ำเกียนไม่มีผู้จำหน่ายยาเสพติดในชุมชน แม้แต่รายเดียว ส่วนสถานการณ์ด้านผู้เสพยา ก็เบาบางลงมาก ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินมากขึ้น ไม่มีปัญหาอาชญากรรม ทำให้ตำบลน้ำเกียนเริ่มมีชื่อเสียงในด้านกรแก้ไขปัญหายาเสพติด เริ่มมีคนละบุคคลจากภายนอกเข้ามาศึกษาดูงาน จาก 1 คณะเป็น 2 คณะและเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เป็น 250 คณะ จำนวนกว่า 30,000 คน จาก 63 จังหวัด จนทำให้ชุมชนน้ำเกียน กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เป็นชุมชนเข้มแข็งชุมชนหนึ่งซึ่งเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป (สำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ, 2546)

ฮาเบอร์มาส (Habermas, 1984) นักคิดชาวเยอรมัน กล่าวถึงแนวคิดของการสื่อสารต่อการแตกสลายของชุมชนไว้ว่า

“การสื่อสารในชุมชน เป็นเสมือนสายใยซึ่งถักทอสมาชิกของสังคมเข้าไว้ด้วยกัน การกระทำใดๆ ที่เป็นการสื่อสารก็คือ การยึดโยงคนที่มีความเข้าใจและทัศนคติร่วมกัน เมื่อใดก็ตามที่สมาชิกของกลุ่มหรือชุมชนมีการเรียนรู้ร่วมกัน เมื่อนั้นเขาก็จะไม่ทำอะไรที่เป็นการแปลกแยกไปจากกลุ่มหรือชุมชน โดยยึดเอาผลประโยชน์และความสนใจส่วนตัวเป็นหลัก ทว่าสมาชิกของกลุ่มหรือชุมชนจะร่วมประสานการกระทำกับคนอื่น ๆ เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของทั้งชุมชน แนวคิดดังกล่าวสามารถนำไปสู่การกำหนดกลยุทธ์การสร้างชุมชนที่แตกสลายให้กลายเป็นชุมชนที่

เข้มแข็งและพัฒนาด้วยพลังกำลังของตนได้อีกครั้ง" (อ้างในกิตติ กัมภย, 2543)

ซึ่งแนวคิดนี้มีความสอดคล้องกับชุมชนน้ำเกี๋ยน โดยพบว่าชุมชนน้ำเกี๋ยนเป็นอีกชุมชนหนึ่งที่เคยได้รับผลกระทบจากการพัฒนาประเทศ จนทำให้เกิดวิกฤติการณ์ปัญหานานาประการที่รุนแรงยิ่งจนทำให้ชุมชนเกิดการแตกสลาย แต่เมื่อมีนักพัฒนาอย่าง คุณสุฤษฎี สุฤทธิ เข้ามาจุดประกายความคิดแก่ประชาชนในการแก้ไขปัญหามาของชุมชนผ่านกระบวนการ บวรล. โดยได้นำเอารูปแบบการสื่อสารแบบสองทาง นั่นคือ การจัดเวทีประชุมแสดงความคิดเห็นมาเป็นรูปแบบการสื่อสารสำคัญของชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาออกเป็น 3 ระยะดังที่ได้กล่าวไว้ตอนต้น ชุมชนน้ำเกี๋ยนจึงกลับกลายมาเป็นชุมชนเข้มแข็งได้อีกครั้ง โดยเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมให้ชุมชนน้ำเกี๋ยน กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน สามารถก่อตัวขึ้นและดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน ก็คือ "การสื่อสาร" ที่คนในชุมชนใช้ผ่านทางกระบวนการมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2543) ที่กล่าวว่า

"กลไกหนึ่งที่จะช่วยรักษาความเป็นชุมชนท้องถิ่นเอาไว้วันนั้นก็คือ การสื่อสาร ทั้งนี้ การสื่อสารเป็นกลไกทางวัฒนธรรมในอันที่จะสร้างความเป็นจริงทางสังคมล้อมรอบตัวปัจเจกบุคคลเอาไว้ เพราะฉะนั้นการสื่อสารจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะเสริมสร้างพลัง (empowerment) ของผู้คนแต่ละกลุ่มสังคม"

จากแนวคิดที่ใช้ในกระบวนการสื่อสารในชุมชนข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งต่อการเกิดขึ้นของชุมชนน้ำเกี๋ยน ตั้งแต่ระยะก่อตัวจนถึงช่วงระยะปัจจุบันที่ชุมชนสามารถดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน การสื่อสารเปรียบเสมือนหัวใจของการจัดการชุมชน กลยุทธ์การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจะส่งผลให้การดำเนินของกลุ่มชนหรือองค์กรได้ผลเต็มที่ กล่าวคือ ทั้งบุคคลและกลุ่มสามารถแสดงความเป็นตัวเองผ่านการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมภายในชุมชน และผ่านการสื่อสารระหว่างบุคคลอันนำไปสู่จิตสำนึกสาธารณะและการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารและร่วมกันกำหนดแนวคิดในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาและกิจกรรมการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมทั้งการคิดหาวิธีการที่จะส่งเสริมริเริ่มกิจกรรมเพื่อการปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ปัจจุบัน ชุมชนเข้มแข็งบ้านน้ำเกียนเรียกได้ว่าเป็นองค์กรประชาชนที่เป็นแบบอย่างให้กับองค์กรอื่นๆ ได้ศึกษา จากการร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาก้าวหน้า และมีผู้ให้การสนับสนุนชุมชนจนทำให้ชุมชนบ้านน้ำเกียนสามารถดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งได้อย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม

ความสำเร็จของชุมชนน้ำเกียน นับเป็นความโดดเด่นที่ชุมชนเล็ก ๆ ชุมชนหนึ่งสามารถแสดงพลังความเข้มแข็งให้เป็นที่ประจักษ์ต่อสังคมภายนอกได้ และยังสามารถสร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดน่านในเรื่องของการเป็นชุมชนตัวอย่างด้านการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความโดดเด่นนี้ ด้วยมองเห็นว่า ความเข้มแข็งที่เกิดขึ้นนี้เปรียบเสมือนจุดเล็กๆ จุดหนึ่งที่สามารถโยงโยงไปสู่จุดเล็กๆ จุดอื่นจนพัฒนากลายเป็นจุดรวมที่ยิ่งใหญ่ได้ในอนาคต

จากการศึกษาข้อมูลงานวิจัยของพยอม วุฒิสวัสดิ์ (2547) และข้อมูลจากเอกสารอ้างอิงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนน้ำเกียนนี้ (สำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพ, 2546 ; น้ำเกียน ชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน, 2547; องค์กรพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนตำบลน้ำเกียน จังหวัดน่าน, 2547) ผู้วิจัยพบว่า งานวิจัยที่ผ่านมาได้ทำการศึกษาถึงเรื่องพัฒนาการในการก่อตัวเป็นชุมชนน้ำเกียน นับตั้งแต่อดีตจนถึงปี พ.ศ. 2547 โดยใช้แผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมเป็นตัวขับเคลื่อน แต่ยังคงขาดองค์ความรู้ในเรื่องของการดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง ภายหลังจากช่วงปลายปี พ.ศ. 2546 เป็นต้นมาที่ชุมชนแห่งนี้ได้ผ่านพ้นช่วงของพัฒนาการไปแล้ว และเรื่องของการกระบวนการสื่อสารต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเพื่อช่วยกันดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นนี้เอง ทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงการศึกษาเรื่องของการพัฒนาองค์ความรู้ในเรื่องของการดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งบ้านน้ำเกียน โดยศึกษาผ่านทางด้านบทบาทของการสื่อสารต่อการมีส่วนร่วมที่ประชาชนในชุมชนน้ำเกียนใช้ในกระบวนการ บวรส. โดยการวิเคราะห์ผ่านทางกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนได้จัดทำขึ้น

ปัญหานำการวิจัย

1. ชุมชนบ้านน้ำเกียนใช้รูปแบบการสื่อสารใดเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน
2. ชุมชนบ้านน้ำเกียนใช้บทบาทการสื่อสารใดในการดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารในชุมชนบ้านน้ำเกียนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์บทบาทการสื่อสารของชุมชนบ้านน้ำเกียนในการดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาถึงบทบาทการสื่อสารในชุมชนน้ำเกียนต่อการดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง ภายใต้บริบททางการสื่อสาร โดยมีขอบเขตการวิจัยดังนี้

มุ่งศึกษาเฉพาะชาวชุมชนตำบลบ้านน้ำเกียน ที่มีอยู่จำนวน 5 หมู่บ้าน ซึ่งได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของชุมชนบ้านน้ำเกียน (ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านน้ำเกียนใต้ หมู่ที่ 2 บ้านน้ำเกียนเหนือ หมู่ที่ 3 บ้านต้นกอก หมู่ที่ 4 บ้านใหม่พัฒนา และหมู่ที่ 5 บ้านใหม่สันติสุข)

มุ่งศึกษาบทบาทการสื่อสารที่ใช้ในชุมชน เพื่อดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง ผ่านทางกิจกรรมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งได้แก่ การพบปะพูดคุย การร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น การจัดประชุมเวทีชาวบ้าน กิจกรรมวันงาน ประเพณี เป็นต้นโดยศึกษาตั้งแต่ช่วงปลายปี 2546 ที่ชุมชนน้ำเกียนประสบความสำเร็จด้านชุมชนเข้มแข็ง จนถึงปี 2549

นิยามศัพท์

ชุมชนบ้านน้ำเกียน	หมายถึง พื้นที่ชุมชนซึ่งประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านน้ำเกียนใต้ หมู่บ้านน้ำเกียนเหนือ หมู่บ้านต้นกอก หมู่บ้านใหม่พัฒนา หมู่บ้านใหม่สันติสุข ในจังหวัดน่าน
พัฒนาการ	หมายถึง ระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลง อันเริ่มตั้งแต่การตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนไปสู่ความพยายามในการแสวงหาทางออก ต่อด้วยการช่วยกันหาทางแก้ไขปัญหาโดยการลองผิดลองถูก เมื่อถูกต้องก็

จะนำไปสู่การปฏิบัติที่แท้จริง โดยในที่นี้จะแบ่งการพัฒนาออกเป็น 3 ระยะเวลา คือ ระยะเวลาก่อตัว (ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2531-2536) ระยะเวลาที่ 2 (ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2537-2541) และระยะปัจจุบัน (ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2542-2549)

การสื่อสาร	หมายถึง ลักษณะการสื่อสารของชาวชุมชนบ้านน้ำเกี๋ยนที่แสดงออกในระดับต่าง ๆ เช่น ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และชุมชน รวมถึงการสื่อสารที่แสดงออกในลักษณะการพูดคุย การประชุม การทำกิจกรรม ทั้งภายในชุมชนและกับบุคคลภายนอก
บทบาทการสื่อสาร	หมายถึง พฤติกรรม หรือหน้าที่ในการถ่ายทอดข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยัง ผู้รับสาร โดยในที่นี้ หมายถึง (1) เป็นช่องทางการถ่ายทอดข่าวสาร (การสื่อสารขาออก) (2) เป็นช่องทางรับรู้ข่าวสาร (การสื่อสารขาเข้า) (3) ช่วยกลั่นกรองข้อมูลข่าวสาร (4) เป็นตัวเชื่อมต่อการสื่อสารในแนวนอน (5) ช่วยในกระบวนการตัดสินใจ (6) เป็นกลไกเร่งการพบปะแสดงความคิดเห็น (7) เป็นเครื่องมือสร้างความโปร่งใส (8) เป็นเวทีสื่อสารทางความคิด (9) สร้างการมีส่วนร่วม (10) แก้ไขปัญหาความขัดแย้ง (11) เป็นปากเป็นเสียงให้แก่กลุ่มและผู้ด้อยโอกาส (12) รายงานความคิดเห็น/ความต้องการของประชาชน และ (13) บริหารความขัดแย้ง
รูปแบบการสื่อสาร	หมายถึง แนวทางการสื่อสารที่ชุมชนบ้านน้ำเกี๋ยนเลือกใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายในมิติทางการสื่อสาร เพื่อสร้างความร่วมมือภายในชุมชน และภายนอกชุมชน ประกอบด้วย รูปแบบการสื่อสารแบบเป็นทางการ (Formal Communication), การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (Informal Communication), การสื่อสารทางเดียว (One-way Communication), การสื่อสารแบบสองทาง (Two - way Communication), การสื่อสารตามแนวตั้ง (Vertical Communication), การสื่อสารตามแนวนอน หรือ แนวราบ (Horizontal Communication)
การดำรงรักษา	หมายถึง การที่ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพจนเกิดเป็นชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ และคนในชุมชนสามารถทำ

ให้ความสำเร็จนั้นยั่งยืนตลอดไป โดยในงานวิจัยนี้ มุ่งศึกษาการดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็ง ตั้งแต่ปลายปี 2546 จนถึงปี 2549

การมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมกันแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา แก้ไขปัญหา ร่วมกันจัดทำกิจกรรมต่างๆ อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชน

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่มีการรวมตัวของคนในชุมชนอย่างมั่นคง เป็นปึกแผ่น มีการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกันแก้ไขปัญหา มีศักยภาพในการเรียนรู้และปรับปรุงตัวอยู่ตลอดเวลา มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ในด้านต่างๆ และมีการจัดการทางด้านองค์กรชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้นำชุมชน หรือ แกนนำชุมชน

หมายถึง ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่มีบทบาทในการจัดการเรื่องต่างๆ ของชุมชน หรือการให้การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ

สมาชิกในชุมชน หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลน้ำเกี๋ยน กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน โดยเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

กลุ่มพันธมิตร หมายถึง หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชนที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านน้ำเกี๋ยน เช่น กลุ่มมูลนิธิอีกเมืองน่าน เป็นต้น

บวรส. หมายถึง กระบวนการพัฒนาของชุมชนน้ำเกี๋ยน โดยการใช้มิติ บ้าน (บ.) วัด (ว.) โรงเรียน (ร.) และสถานีอนามัย (ส.) เป็นกลไกในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. งานวิจัยชิ้นนี้ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจจะศึกษาถึงเรื่องบทบาทของการสื่อสารต่อการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

2. งานวิจัยชิ้นนี้ เป็นการศึกษาการสื่อสารชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการดำรงรักษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งเอาไว้ได้อย่างยั่งยืน ผลการวิจัยจึงมีประโยชน์สำหรับชุมชน องค์กร หรือผู้ที่เกี่ยวข้องที่จะนำเอาไปใช้พัฒนาชุมชนอื่นๆ ต่อไป